

ORZECZNICTWO TRYBUNAŁU KONSTYTUCYJNEGO ZBIÓR URZĘDOWY

Seria A

Warszawa, dnia 3 lutego 2025 r.

Pozycja 11

POSTANOWIENIE z dnia 22 stycznia 2025 r. Sygn. akt SK 32/20

Trybunał Konstytucyjny w składzie:

Rafał Wojciechowski – przewodniczący
Zbigniew Jędrzejewski
Krystyna Pawłowicz
Wojciech Sych – sprawozdawca
Bogdan Świączkowski,

po rozpoznaniu, na posiedzeniu niejawnym w dniu 22 stycznia 2025 r., skargi konstytucyjnej I.C. o zbadanie zgodności:

art. 505³⁶ ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (Dz. U. z 2018 r. poz. 1360) z zasadą demokratycznego państwa prawa wyrażoną w art. 2 Konstytucji i zasadą prawa do sądu wyrażoną w art. 45 Konstytucji,

p o s t a n a w i a:

umorzyć postępowanie.

Orzeczenie zapadło jednogłośnie.

UZASADNIENIE

I

1. 16 lipca 2015 r. Sąd Rejonowy w L. wydał w elektronicznym postępowaniu upominawczym nakaz zapłaty (sygn. akt [...]) wobec I.C. (dalej: skarżący). Postanowieniem tego sądu z 2 września 2015 r., wydanym przez referendarza sądowego, nakazowi zapłaty nadano klauzulę wykonalności. Skarżący wniósł sprzeciw od nakazu zapłaty oraz skargę na postanowienie o nadaniu klauzuli wykonalności. Sąd Rejonowy w L., postanowieniem z 13 stycznia 2017 r., wydanym przez referendarza sądowego, przekazał sprawę do rozpoznania sądowi właściwości ogólnej pozwanego, tj. do Sądu Rejonowego w Ż., stwierdzając, że nakaz zapłaty nie został doręczony skutecznie, a w wyniku złożenia sprzeciwu utracił moc w całości. Jednocześnie Sąd Rejonowy w L., postanowieniem z 17 stycznia 2017 r., uchylił postanowienie o nadaniu nakazowi zapłaty klauzuli wykonalności, uznając, że wobec braku doręczenia nakaz zapłaty się nie uprawomocnił. Skarżący wniósł skargę na postanowienie z 13 stycznia 2017 r. Wskutek wniesienia skargi postanowienie to utraciło moc, a Sąd Rejonowy w L., rozpoznając sprawę jako sąd pierwszej instancji, postanowieniem z 3 lutego 2017 r., przekazał

sprawę do rozpoznania sądowi właściwości ogólnej pozwanego, tj. do Sądu Rejonowego w Ż. Skarżący złożył wówczas zażalenie na postanowienie z 3 lutego 2017 r., które Sąd Okręgowy w L. oddalił postanowieniem z 26 lutego 2018 r. (sygn. akt [...]).

W skardze konstytucyjnej z 20 sierpnia 2018 r. skarżący wniósł o stwierdzenie niezgodności art. 505³⁶ ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (Dz. U. z 2018 r. poz. 1360; dalej: kodeks, k.p.c.) z zasadą demokratycznego państwa prawa wyrażoną w art. 2 Konstytucji i zasadą prawa do sądu wyrażoną w art. 45 Konstytucji.

Uzasadniając podniesione w skardze zarzuty, skarżący wskazał, że zasada demokratycznego państwa prawnego, jako zasada naczelną i ogólną, obejmuje swoim zakresem zbiór zasad bardziej szczegółowych o zróżnicowanym charakterze prawnym i niejednakowej mocy prawnej, w tym zasadę prawa do sądu sformułowaną w art. 45 Konstytucji. Jest ona klauzulą generalną, której adresatem jest nie tylko ustawodawca, lecz także organy stosujące prawo, w szczególności sądy. Zasada ta stanowi najogólniejszy wzorzec kontroli, stąd konieczne jest wskazanie na jej złamanie łącznie z uchybieniem zasadzie prawa do sądu, która w niniejszej sprawie została naruszona w pierwszej kolejności.

Skarżący dopatruje się przekroczenia zasady prawa do sądu w stosowaniu w elektronicznym postępowaniu upominawczym art. 505³⁶ k.p.c. Zgodnie z tą zasadą, każdy ma prawo do sprawiedliwego i jawnego rozpatrzenia sprawy bez nieuzasadnionej zwłoki przez właściwy, niezależny, bezstronny i niezawisły sąd. W toku postępowania dotyczącego skarżącego sądy nie zajęły się sprawą merytorycznie i pominęły zgłaszane przez niego okoliczności. Jego stanowisko nie było brane pod uwagę na żadnym etapie postępowania, gdyż sądy orzekające ograniczały się jedynie do rozstrzygnięć formalnych, nie uwzględniając przedstawianego im stanu faktycznego. Działania sądów wywołały u skarżącego przekonanie, że wnoszone przez niego środki zaskarżenia są ignorowane i że nie bierze się pod uwagę, wbrew zasadzie słuszności i sprawiedliwości, oczywistej bezzasadności powództwa, niepopartego żadnymi dowodami. Z tych względów należy, jego zdaniem, zbadać, czy art. 505³⁶ k.p.c. w zakresie, w jakim zwalnia sąd prowadzący elektroniczne postępowanie upominawcze z obowiązku merytorycznego badania powództwa w razie skutecznego wniesienia sprzeciwu przez pozwanego, jest zgodny z art. 45 ust. 1 Konstytucji, gwarantującym każdemu prawo do sprawiedliwego i jawnego rozpatrzenia sprawy.

2. W piśmie z 23 grudnia 2020 r. w imieniu Sejmu stanowisko w sprawie zajął jego Marszałek, wnosząc o umorzenie postępowania na podstawie art. 59 ust. 1 pkt 2 ustawy z dnia 30 listopada 2016 r. o organizacji i trybie postępowania przed Trybunałem Konstytucyjnym (Dz. U. z 2019 r. poz. 2393; dalej: u.o.t.p.TK) ze względu na niedopuszczalność wydania wyroku. Na wypadek nieuwzględnienia wniosku o umorzenie postępowania w całości, Marszałek wniósł o stwierdzenie, że art. 505³⁶ zdanie pierwsze k.p.c. w brzmieniu obowiązującym od 8 września 2016 r. do 6 lutego 2020 r. w zakresie, w jakim nie przewiduje merytorycznego badania powództwa przez sąd w elektronicznym postępowaniu upominawczym w wypadku prawidłowego wniesienia sprzeciwu od nakazu zapłaty, jest zgodny z art. 45 ust. 1 Konstytucji oraz o umorzenie postępowania w pozostałym zakresie na podstawie art. 59 ust. 1 pkt 2 u.o.t.p.TK ze względu na niedopuszczalność wydania wyroku.

Marszałek Sejmu poddał analizie skargę konstytucyjną przede wszystkim z perspektywy warunków dopuszczalności jej merytorycznego rozpoznania, czyniąc w tym zakresie kilka uwag.

Po pierwsze, zauważył, że przepis kodeksu został zakwestionowany w wersji obowiązującej od 8 września 2016 r., ustalonej przez art. 2 pkt 52 ustawy z dnia 10 lipca 2015 r. o zmianie ustawy – Kodeks cywilny, ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. poz. 1311, ze zm.), do 6 lutego 2020 r., jako że dzień później wszedł w życie art. 1 pkt 202 ustawy z dnia 4 lipca 2019 r. o zmianie ustawy – Kodeks postę-

powania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. poz. 1469, ze zm.; dalej: ustawa nowelizująca), który nadał temu przepisowi nowe brzmienie. W rozważanej sprawie nie doszło jednak do uchylenia regulacji, lecz jedynie do jej zmiany. W zakwestionowanej wersji przepis określał konsekwencje prawidłowego wniesienia w elektronicznym postępowaniu upominawczym (dalej: EPU) sprzeciwu od nakazu zapłaty, przewidując utratę w całości mocy przez taki nakaz oraz obowiązek przekazania sprawy przez e-sąd do sądu właściwości ogólnej. Nowelizacja zmieniła skutki procesowe prawidłowego wniesienia sprzeciwu, nakazując w takiej sytuacji umorzenie postępowania. Oznacza to, że rekonstruowana z art. 505³⁶ k.p.c. norma prawna w zakwestionowanym w skardze konstytucyjnej zakresie, dotyczącym braku możliwości merytorycznego rozpoznania sprawy przez e-sąd w wypadku prawidłowego wniesienia sprzeciwu, nie została uchylona. Zmiana przepisu nie odnosiła się zatem do kwestii, którą skarżący podważa jako niezgodną z Konstytucją, w konsekwencji czego nie zachodzi ujemna przesłanka procesowa wskazana w art. 59 ust. 1 pkt 4 u.o.t.p.TK, przewidująca umorzenie postępowania w razie utraty mocy obowiązującej przez zaskarżone uregulowanie.

Po drugie, uwzględniając zasadę związania Trybunału zakresem zaskarżenia, Marszałek Sejmu odniósł się do sposobu jego ujęcia przez skarżącego. Zauważył przy tym, że inicjator postępowania jako przedmiot kontroli wskazał wyraźnie cały art. 505³⁶ k.p.c., chociaż przepis ten zbudowany był z dwóch zdań, a zastrzeżenia konstytucyjne dotyczą wyłącznie jego zdania pierwszego. Z tego względu jako przedmiot zaskarżenia należy traktować jedynie art. 505³⁶ zdanie pierwsze k.p.c., gdyż w pozostałym zakresie postępowanie podlega umorzeniu ze względu na niedopuszczalność wydania wyroku.

Po trzecie, z uwagi na brzmienie zakwestionowanego przepisu oraz konstrukcję zarzutów, precyzując zakres zaskarżenia, należy stwierdzić, że poddana kontroli regulacja nie zwalnia e-sądu z obowiązku merytorycznego badania powództwa w razie prawidłowego wniesienia przez pozwanego sprzeciwu od nakazu zapłaty. Rekonstruowana z przepisu kodeksu norma takiego obowiązku po prostu nie przewiduje. W konsekwencji Marszałek Sejmu zaproponował własne ujęcie zakresu zaskarżenia, zgodne – w jego przekonaniu – z intencjami skarżącego.

Po czwarte, analiza uzasadnienia skargi konstytucyjnej prowadzi do wniosku, że skarżący zakwestionował przyjęty przez ustawodawcę katalog skutków procesowych prawidłowego wniesienia sprzeciwu od nakazu zapłaty w EPU, upatrując niezgodności z Konstytucją w braku wskazania jako jednego z nich możliwości merytorycznego rozpatrzenia powództwa. Podstawowym zagadnieniem pozostaje zatem zakwalifikowanie owego braku jako podlegającego kognicji Trybunału pominięcia prawodawczego lub jako pozostającego poza jego kontrolą zaniechania prawodawczego. Opowiadając się za drugim rozwiązaniem, Marszałek Sejmu zwrócił uwagę, że kształt zaskarżonej regulacji jest efektem intencjonalnego i uzasadnionego działania ustawodawcy; nie mamy tu zarazem do czynienia z luką tetyczną. Regulacja zawarta w zaskarżonym przepisie nie jest ani za wąska, ani nie pomija treści istotnych dla przedmiotu i celów EPU założonych przez prawodawcę. Pożądana przez skarżącego regulacja, umożliwiająca merytoryczne rozstrzygnięcie przez e-sąd o roszczeniu w wypadku prawidłowego wniesienia sprzeciwu, nie jest również niezbędna do realizacji założeń EPU; wręcz przeciwnie – jej wdrożenie spowodowałoby jego dysfunkcjonalność.

Po piąte, jednym z wzorców kontroli uczyniona została zasada demokratycznego państwa prawnego, przy czym skarżący nie traktuje jej konsekwentnie, gdyż w *petitum* skargi konstytucyjnej wskazuje ją jako wzorzec autonomiczny, natomiast w piśmie uzupełniającym – jako wzorzec subsydiarny wobec art. 45 ust. 1 Konstytucji. Co jednak istotne, skarżący, powołując się na art. 2 Konstytucji, nie wywodzi z niego nic ponad to, co wynika już z treści art. 45 ust. 1 Konstytucji. Uzasadnia to umorzenie postępowania w tym zakresie ze względu na niedopuszczalność wydania wyroku.

Na wypadek nieuwzględnienia wniosku o umorzenie postępowania w całości, Marszałek przedstawił również analizę dotyczącą istoty zarzutów skierowanych przeciw zakwestionowanej regulacji z perspektywy wymogów stawianych przez art. 45 ust. 1 Konstytucji. Odnosząc się do kwestii naruszenia prawa do uzyskania rozstrzygnięcia sądowego, stwierdził, że skarżącemu zostało zapewnione prawo do sądu, w tym prawo do merytorycznego rozstrzygnięcia, niemniej – na skutek nieuzupełnienia braków formalnych przez powoda – ostatecznie doszło do umorzenia postępowania postanowieniem sądu właściwości ogólnej.

3. W piśmie z 2 marca 2021 r. stanowisko w sprawie zajął Prokurator Generalny, wnosząc o umorzenie postępowania na podstawie art. 59 ust. 1 pkt 2 u.o.t.p.TK ze względu na niedopuszczalność wydania wyroku.

Prokurator Generalny zauważył przede wszystkim, że skarga konstytucyjna została wniesiona przed wejściem w życie ustawy nowelizującej, która nadała art. 505³⁶ k.p.c. nowe brzmienie. Dokonana zmiana dotyczyła dwóch kwestii. Z jednej strony dopuszczono możliwość zaskarżenia nakazu zapłaty wydanego w EPU jedynie w części, z drugiej zaś odstąpiono od reguły kontynuacji postępowania, które aktualnie podlega umorzeniu w razie wniesienia sprzeciwu przez pozwanego. W świetle tego, pomimo nowelizacji, zaskarżony przepis nadal wyraża normę zwalniającą sąd prowadzący EPU z obowiązku merytorycznego badania powództwa w rozważanej sytuacji. Należy zatem przyjąć, że norma ta nie utraciła mocy obowiązującej, chociaż konieczne jest tu poczynienie dodatkowych uwag.

Po pierwsze, art. 505³⁶ k.p.c. w zakwestionowanej wersji składał się z dwóch zdań. W pierwszym określono skutek prawidłowego wniesienia sprzeciwu od nakazu zapłaty polegający na utracie mocy przez nakaz w całości oraz przekazaniu sprawy do sądu właściwości ogólnej, a w drugim ustanowiono zasadę, że w takiej sytuacji nie pobiera się opłaty uzupełniającej. Zasada ta nie została zakwestionowana w skardze konstytucyjnej, więc jej wyeliminowanie w nowym brzmieniu przepisu jest irrelevantne dla przedmiotu zaskarżenia w niniejszej sprawie.

Po drugie, zakresowe określenie przedmiotu zaskarżenia wynikające z uzasadnienia skargi konstytucyjnej jest nieściśle. Użycie w nim formuły, że art. 505³⁶ k.p.c. zwalnia sąd prowadzący EPU z obowiązku merytorycznego badania powództwa, może bowiem sugerować, iż zakwestionowany przepis nie nakłada na sąd takiego obowiązku (nie wyłącza jednak takiej możliwości) oraz że owo zwolnienie stanowi odstępstwo od odmiennej co do istoty reguły. W rzeczywistości sąd w EPU jest nie tyle zwolniony z obowiązku merytorycznego badania powództwa, ile w ogóle takiego badania nie przeprowadza. Wynika to z charakterystyki samego EPU, odznaczającego się szeregiem uproszczeń, w tym polegających na tym, że materialem procesowym relewantnym dla oceny merytorycznych przesłanek wydania nakazu zapłaty są same przytoczenia faktyczne. Model tego postępowania nie pozostawia miejsca na prowadzenie postępowania dowodowego, lecz zakłada jedynie sumaryczną ocenę zgłoszonego roszczenia w oparciu o twierdzenia pozwu. Należy pamiętać, że w EPU powód powinien wskazać dowody na poparcie swoich twierdzeń, lecz do pozwu nie dołącza dowodów. Merytorycznej oceny powództwa nie wywołuje także wniesienie sprzeciwu od nakazu zapłaty, który – jako szczególny środek zaskarżenia – ma charakter wyłącznie anulacyjny. Uwzględniając poczynione uwagi, można przyjąć, że w rzeczywistości zarzut skarżącego dotyczy nie tyle konstrukcji sprzeciwu, ile koncepcji ukształtowania całego EPU.

Prokurator Generalny podkreślił, że w niniejszej sprawie skuteczne wniesienie sprzeciwu spowodowało przekazanie sprawy sądowi właściwemu, a w konsekwencji otworzyło możliwość zbadania zasadności powództwa. W skardze konstytucyjnej nie wyjaśniono przy tym, w jaki sposób miałyby to naruszyć przysługujące skarżącemu prawo do sądu.

4. Rzecznik Praw Obywatelskich, zawiadomiony o toczącym się postępowaniu w sprawie niniejszej skargi konstytucyjnej, poinformował w piśmie z 27 kwietnia 2020 r., że nie zgłasza w nim swojego udziału.

II

Trybunał Konstytucyjny zważył, co następuje:

1. Zgodnie z art. 79 ust. 1 Konstytucji, każdy, czyje konstytucyjne wolności lub prawa zostały naruszone, ma prawo, na zasadach określonych w ustawie, wnieść skargę do Trybunału Konstytucyjnego w sprawie zgodności z Konstytucją ustawy lub innego aktu normatywnego, na podstawie którego sąd lub organ administracji publicznej orzekł ostatecznie o jego wolnościach lub prawach albo o jego obowiązkach określonych w Konstytucji. Skarga konstytucyjna powinna przy tym spełniać warunki określone w ustawie z dnia 30 listopada 2016 r. o organizacji i trybie postępowania przed Trybunałem Konstytucyjnym (Dz. U. z 2019 r. poz. 2393; dalej: u.o.t.p.TK).

2. Skarga konstytucyjna inicjująca postępowanie w niniejszej sprawie nie spełnia wymogów warunkujących jej merytoryczne rozpoznanie, co pociągnęło za sobą konieczność umorzenia postępowania w całości na podstawie art. 59 ust. 1 pkt 2 u.o.t.p.TK ze względu na niedopuszczalność wydania wyroku. Przedmiotem skargi może być bowiem jedynie zarzut niezgodności określonej regulacji prawnej z Konstytucją, jeżeli na podstawie tej regulacji podjęto rozstrzygnięcie negatywnie ingerujące w konstytucyjne wolności lub prawa jednostki. Trybunał Konstytucyjny uznał, że skarżący nie wykazał, by w jego sprawie doszło do naruszenia praw lub wolności określonych w Konstytucji. Jednocześnie skarga konstytucyjna obarczona była poważnymi wadami dotyczącymi braku wystarczającego uzasadnienia przedstawionych zarzutów.

3. Podniesione w skardze zarzuty niezgodności z Konstytucją zostały sformułowane wobec art. 505³⁶ ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (Dz. U. z 2024 r. poz. 1568, ze zm.; dalej: k.p.c.) w brzmieniu ustalonym przez art. 2 pkt 52 ustawy z dnia 10 lipca 2015 r. o zmianie ustawy – Kodeks cywilny, ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. poz. 1311, ze zm.), obowiązującym od 8 września 2016 r. do 6 lutego 2020 r. Przepis ten stanowił: „W razie prawidłowego wniesienia sprzeciwu nakaz zapłaty traci moc w całości, a sąd przekazuje sprawę do sądu według właściwości ogólnej. W takim przypadku nie pobiera się opłaty uzupełniającej od pozwu”. Przywołane uregulowanie, jak wynika z uzasadnienia skargi konstytucyjnej, zostało zaskarżone w zakresie, w jakim zwalnia sąd prowadzący elektroniczne postępowanie upominawcze z obowiązku merytorycznego badania powództwa w razie skutecznego wniesienia sprzeciwu przez pozwanego. Skarżący zakwestionował rozważane rozwiązanie jako niezgodne, jego zdaniem, z zasadą demokratycznego państwa prawnego, wyrażoną w art. 2 Konstytucji, oraz z art. 45 Konstytucji.

4. Umarzając postępowanie w niniejszej sprawie, Trybunał Konstytucyjny wziął pod uwagę mankamenty wniesionej skargi konstytucyjnej, uniemożliwiające jej merytoryczne rozpoznanie.

Wstępnie należało poczynić dwie uwagi. Po pierwsze, zgodnie z jednolitym orzecnictwem Trybunału zasada demokratycznego państwa prawnego, wyrażona w art. 2 Konstytucji, nie stanowi samodzielnego wzorca kontroli w postępowaniu zainicjowanym wniesieniem skargi konstytucyjnej, chyba że skarżący wywodzi z niej prawa lub wolności konstytu-

cyjne inne niż wskazane w przepisach szczegółowych Konstytucji. W niniejszej sprawie skarżący wyprowadził jednak z tej zasady, wskazanej w skardze konstytucyjnej jako samodzielny wzorzec kontroli, wyłącznie przysługujące mu prawo do sądu uregulowane już wyraźnie w art. 45 Konstytucji. Po drugie, skarga konstytucyjna nie zawierała żadnego uzasadnienia zarzutów niezgodności z Konstytucją w odniesieniu do art. 505³⁶ zdanie drugie k.p.c., regulującego kwestię opłaty uzupełniającej w wypadku prawidłowego wniesienia sprzeciwu od nakazu zapłaty oraz w zakresie uchybienia art. 45 ust. 2 Konstytucji, normującego przesłanki wyłączenia jawności rozprawy.

Podstawowe znaczenie dla umorzenia postępowania miało jednak to, że skarżący nie wykazał, by w jego sprawie doszło do naruszenia przysługującego mu prawa do sądu. Art. 505³⁶ zdanie pierwsze k.p.c. przewidywał bowiem, że w wyniku prawidłowego wniesienia sprzeciwu od nakazu zapłaty wydanego w elektronicznym postępowaniu upominawczym taki nakaz traci moc w całości, a sąd przekazuje sprawę do rozpoznania sądowi według właściwości ogólnej. Zapadłe w sprawie skarżącego postanowienie o przekazaniu sprawy umożliwiło zatem właśnie merytoryczne zbadanie wniesionego przeciwko niemu powództwa. Nie ma przy tym znaczenia okoliczność, że na skutek nieuzupełnienia braków pozwu przez powoda – jak poinformował Marszałek Sejmu – postępowanie zostało ostatecznie umorzone. Skarżący nie wyjaśnił, w jaki sposób orzeczenie sądowe wydane w jego sprawie miałyby prowadzić do naruszenia prawa do sądu statuowanego przez art. 45 ust. 1 Konstytucji. Nie przedstawił zarazem wymaganego uzasadnienia zarzutu stawianego zakwestionowanej regulacji.